

De Dom-beiaard

Een unieke reconstructie

Het is dit jaar tien jaar geleden, dat ondergetekende als stadsbeiaardier van Utrecht het gemeentebestuur erop attendeerde dat de grotendeels 17-eeuwse Dom-beiaard aan een grondige restauratie toe was. De ijzeren klokkenstoel uit 1906 begon op vele plaatsen roestgaten te vertonen, verschillende klokken hadden beschadigingen aan de kronen, klepels e.d.

Daar het hier ging om een wereldberoemd klokkenspel, waarvan 33 van de 47 klokken door de gebroeders F. en P. Hemony in 1663 en 1664 gegoten waren, waren de vroege vaders onmiddellijk bereid een goed plan te laten opstellen.

In het bestuur van de Utrechtse Klokkenspel Vereniging is toen het idee geboren deze kans aan te grijpen om de oorspronkelijke bedoeling van de Hemony's te verwezenlijken. Deze gieters waren namelijk van mening, dat een bouwwerk als de Utrechtse Dom een zeer zwaar klokkenspel moest hebben. Daarom hebben zij gebruik gemaakt van de drie grootste luiklokken uit de reeks van dertien, die in 1505 door Geert van Wou gegoten waren. Deze klokken hingen echter enkele tientallen meters lager dan het carillon, en waren, vergeleken met de goed gestemde Hemony-klokken, niet erg zuiver. Vast staat, dat ze tot ongeveer 1900 aangesloten zijn geweest op het automatisch kwartierspel.

Het plan

In samenwerking met de adviescommissie van de Nederlandse Klokkenspel Vereniging is toen een plan uitgewerkt dat nu verwezenlijkt is. Het omvat de volgende punten:

1. De ijzeren klokkenstoel is vervangen door een stoel van Afrikaans billiga-hout.

2. De 33 Hemony-klokken zijn, waar nodig, aan de kronen gerestaureerd.

3. Daar in de gieterij bleek, dat deze klokken de laatste 20 jaar duidelijk geleden hadden van aantasting door chemische vervuiling, zijn de klokken

Voor het stemmen van de grootste twee klokken door middel van uitvijen - moest een speciale installatie buiten de gieterij gebouwd worden. Dit stemmen nam per klok enkele weken in beslag.

iets bijgestemd zodat de octaven weer zuiver zijn. Bovendien worden ze vanaf heden behandeld tegen deze corrosie. ▶

MAANDBLAD

oud-utrecht

48e jaargang - nummer 5 - mei 1975

Vereniging tot beoefening en tot verspreiding van de kennis der geschiedenis van de stad en de provincie Utrecht

Voorzitter:
Secretaris:

A. H. R. Hoogezaad, Zandpad 87, Breukelen, tel. (03462) 23 62.
drs. H. L. Ph. Leeuwenberg, p/a Rijksarchief, Alexander Numankade 201, Utrecht, tel. (030) 71 00 44.

Penningmeester:

D. A. Belderbos, Kromme Nieuwegracht 19, Utrecht, tel. (030) 31 23 18.

Administratie:
Redactie:

Contributie: Minimum: f 30,-, gironr. 575520.
mevr. M. Uittenbogaard-van Terwisga, Titus Brandsmalaan 17, Vleuten, tel. (03407) 19 86.
G. J. Röhner, p/a Alexander Numankade 199, Utrecht, tel. (030) 71 18 14, actualiteit.
H. Sneijder, Oasedreef 2, Utrecht, tel. (030) 61 60 91, eindredactie.
Mej. drs. L. van Tongerlo, Euterpedreef 52, Utrecht, tel. (030) 62 12 26, historie.

Redactieadres:

Oasedreef 2.

4. In de gieterij van Eijsbouts te Asten zijn 17 nieuwe klokken gegoten, waaronder drie zeer grote waardoor de beiaard een kwart naar beneden is uitgebreid. Dertien van deze 17 nieuw gegoten klokken vervangen eveneens door Eijsbouts gegoten klokken uit 1951! Dit is een overtuigend bewijs hoe de gietkunst, zeker wat betreft het inpassen in een reeks oude klokken, in een twintigtal jaren een grote vlucht genomen heeft.

5. De nieuwe klokken zijn nauwkeurige „kopieën” van de Hemony-klokken, wat betreft het profiel, de versieringen, de kronen enz. Het klankkarakter van de Dombeiaard is op deze manier geheel bewaard gebleven. In dit verband is het wel interessant te weten, dat de „kopieën” ook klokken omvatten die de Hemony's zelf nooit gegoten hebben. De grootste Hemony-klok is de alom bekende „Klokke Roeland” die in Gent (gescheurd) op het plein te kijk staat. Deze klok is ongeveer 1000 kilo lichter dan de door Eijsbouts gegoten basklok. Voor de kleinste (lichtste) klokjes geldt hetzelfde. Zes à zeven van de kleinste klokjes zijn kleiner dan de Hemony's ze konden (durfden?) gieten.

6. De klepels voor het handspel en de hamers voor het automatisch spel hebben de 17e-eeuwse vorm gekregen en bovendien werd de door Hemony gewenste gewichtsverhouding van klepel tot klok hersteld.

7. In de - eveneens nieuwe - beiaardierskamer is een nieuw stokkenklavier geplaatst, dat via het traditionele tuimelaarsysteem met de klepels verbonden is.

8. Op de drie nieuwe basklokken zijn randschriften aangebracht die ontworpen zijn door de in Utrecht geboren dichter Ad den Besten.

Op de Fis-klok (plm. 7000 kg, toets G), die tevens als urslagklok gaat dienst doen:

*Dagelijks roep ik U toe,
Dag en nacht spel ik U, hoe
laat het is, hoe ver gij zijt:
Leef en heb lief, - het is tijd!*

Op de A-klok (toets Bes):

*De droom van Hemony
vervult zich in ons drie:
hoor, hoe zijn beiaard klinkt!*

Op de d-klok (toets es):

*Geve de hemel, dat
ons lied over de stad
nog vele eeuwen zingt.*

Spectaculair

De meest spectaculaire gebeurtenis tijdens dit renovatie-proces was in 1972 het gieten van de nieuwe 7-tons basklok tijdens het feest rondom het 100-jarig bestaan van de gieterij Eijsbouts. Andere voor buitenstaanders belangwekkende gebeurtenissen waren het aftakelen van de klokken in januari 1974 en het weer terugbrengen in

december, nu met de nieuwe aanwinsten. Het Domplein moest dagenlang voor alle verkeer afgesloten worden tijdens de hijswerkzaamheden.

Een aardige anekdote is nog, dat de chauffeur die de grootste klokken kwam brengen aan de verkeerde zijde de stad binnenreed, het beloofde

Als laatsten werden de grootste zes klokken afgeleverd, 13 december 1974.

politie-escorte miste en, „op gezicht” naar de Dom rijdend, in het voetgangersgebied vastliep, ten slotte bij het Conservatorium terecht kwam en vandaar door de politie langs veilige wegen Domwaarts geleid werd . . .

En zo hangen ze dan thans weer op hun plaats, en kan de Dom, na twee jaar gedwongen zwijgen, zijn stem weer laten klinken.

Met Adama van Scheltema kunnen we het van harte eens zijn als hij in zijn gedicht „Stadsklokken” zingt:

*Zoo breekt een lied uit elken hoogen toren,
En slaat een band van jublende geluiden
Om ieder eenzaam hart, dat nog kan hooren;
Een krans van klokken komt me 't uur beduiden,
Daar stijgt mijn donk're ziel in lichte koren -
Daar slaat mijn hart, dat als een klok gaat luiden!*

Tekst en foto's: Chris Bos

Correctie Resultatenrekening

In het maartnummer zijn de kolommen begroting en uitkomst van de resultatenrekening 1974 verwisseld. Helaas kon de correctie niet tijdig genoeg gesignaleerd worden voor het aprilnummer en dus voor de ledenvergadering.